

نگارخانه فریر و سکلر؛ پایگاه بزرگ هنر ساسانیان در آمریکا

پژمان اکبرزاده روزنامه نگار

نگارخانه فریر و سکلر (Freer & Sackler Gallery) علیرغم شهرتش در پایتخت آمریکا در بیرون از مرزهای این کشور کمتر شناخته شده است. این موزه و مرکز هنری-پژوهشی، از معدود مراکز فعال برای شناساندن هنر کشورهای آسیایی در شرق ایالات متحده است.

زیرنویس: "فریر و سکلر" دارای مجموعه‌ای گرانبها از هنر ایران باستان است

هنر ایران نیز سال‌هاست که در برنامه‌های گالری فریر و سکلر جایگاهی ویژه دارد؛ از کنسرت‌های موسیقی ایرانی گرفته تا برگزاری سخنرانی و جشن‌های ایرانی همچون نوروز.

"فریر و سکلر" به جز این‌ها دارای مجموعه‌ای گرانبها از هنر ایران باستان به ویژه از دوره ساسانی است: بشقاب‌های نقره‌ای، سکه‌هایی با نقش پادشاهان ایستاده در برابر آتش، تکه‌هایی طلایی از لباس نظامیان، نشان‌های سلطنتی و...

"فریر و سکلر" دو تالار خود را به صورت یک نمایشگاه دائمی به هنر ایران باستان اختصاص داده اما در پشت این دیوارها، طرح‌های پژوهشی گوناگونی نیز دربار این آثار در جریان است.

بشقاب شاپور: سفر از ایران به روسیه و آمریکا

بشقاب شاپور در گالری فریر و سکلر

"بشقاب شاپور" در نگارخانه "فریر و سکلر" یکی از مهم‌ترین آثار مربوط به دوران ساسانی در موزه‌های آمریکا به شمار می‌رود. این اثر پیش از ورود به ایالات متحده، در اختیار خانواده اشرافی استروگانوف در روسیه بود و تا انقلاب ۱۹۱۷ در یکی از کاخ‌های آنها در سنت پترزبورگ قرار داشت.

این خانواده یکی از سرشناس‌ترین مجموعه‌داران هنری در دوران اخیر به شمار می‌رود که به جز فلزکاری‌های ساسانی، آثار ارزشمندی از نقاشی اروپا و سکه‌های روسی را نیز در اختیار داشت.

ولی بشقاب شاپور چگونه سر از روسیه درآورد؟ این موضوع تنها به این بشقاب محدود نمی‌شود. نمونه‌های گوناگونی از ظروف و اشیای ساسانی در شمال دریای سیاه و نزدیکی مرز سیبری کشف شده‌اند.

پژوهشگران نگارخانه فریر و سکلر معتقدند این موضوع با ضعف شدید سلسله ساسانی در سده هفتم میلادی و جنگ با بیزانس پیوند دارد. بیزانس از گنجینه‌های بدست آمده در نبردها به عنوان رشوه برای شوراندن قبایل خزری علیه ساسانیان بهره می‌برده و این آثار توسط همین قبایل برای فروش به روسیه برده می‌شده‌اند.

بخشی از اشیای توسط قبایل دفن شدند تا از دید تزارهای روسیه پنهان بمانند و مالیاتی به آنها بسته نشود. سکه‌هایی که همراه با بشقاب‌های ساسانی پنهان شده‌اند زمان دفن آثار را تا حدی روشن کرده‌اند.

در یک گزارش پژوهشی که یوسیه نگارخانه فریر و سکلر منتشر شده آمده، کُنت سرگی استروگانوف، مدیر آکادمی پادشاهی هنر در روسیه، زمانی که "بشقاب شاپور" را یافت آنرا برای مطالعات بیشتر به پاریس فرستاد.

« شاخ باده » ؛ در دوره ساسانی از این شاخ برای نوشیدن شراب در جشن‌هایی چون نوروز استفاده می‌شده است

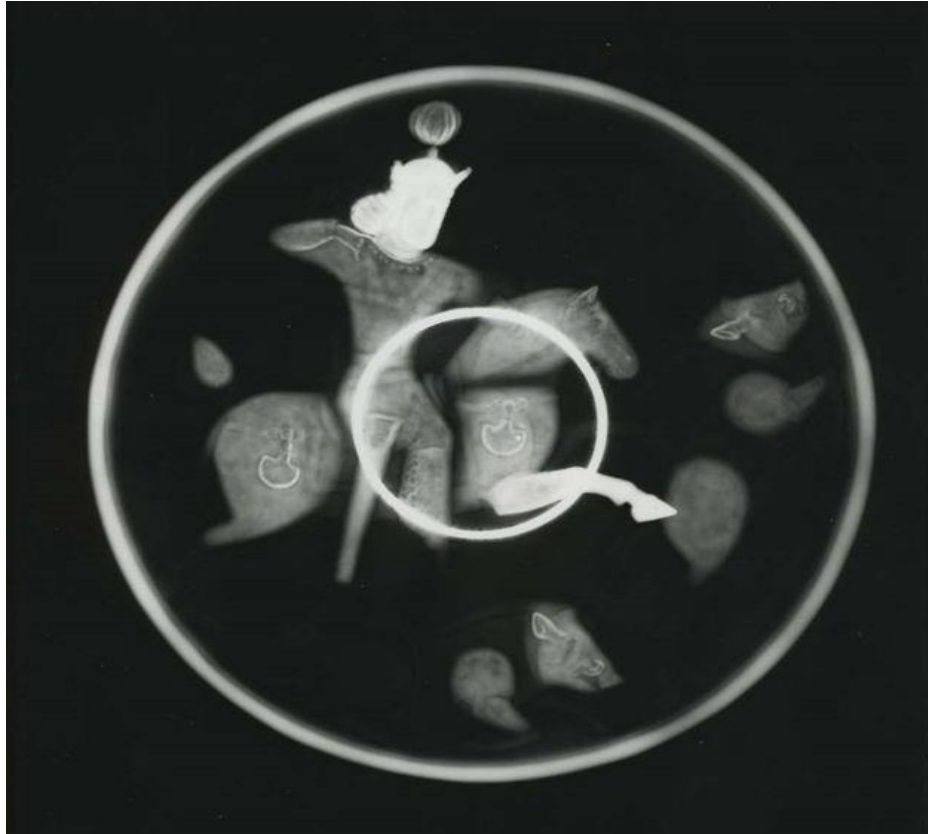
پس از او یکی دیگر از اعضای این خانواده، الکساندر استروگانوف نیز نمونه‌های بیشتری از هنر ساسانی را در جریان کاوش‌های باستان‌شناسی در روسیه یافت. به واسطه علاقه این خانواده به هنر ایران اجداد تاجیکان، پارسها و گُرد ها در دوره ساسانیان، اکنون موزه‌های روسیه دارای بیشترین تعداد از آثار این سلسله در بیرون از ایران هستند.

خانواده استروگانوف در جریان انقلاب بلشویکی از روسیه گریخت ولی آثار ساسانی و بسیاری از دیگر اشیای هنری در کاخ خانوادگی باقی ماند. در سال‌های پس از جنگ جهانی یکم، دولت شوروی برای پرداخت قرض‌های خود، بخشی از آثار موجود در موزه‌ها را به فروش گذاشت.

بشقاب شاپور یکی از این آثار بود که در حدود سال ۱۹۳۴ توسط یک دلال هنری خریداری و وارد آمریکا شد. در فاصله سال‌های ۱۹۴۴ تا ۱۹۶۶ سرپرست بخش هنر اسلامی و خاور نزدیک گالری، ریچارد اتینگهاوزن، کوشش‌های گسترده‌ای روا داشت تا این بخش از موزه را غنی‌تر سازد. تلاش‌های او و همچنین آثاری که بعدها آرتور سکلر به موزه هدیه کرد، "فریر و سکلر" را به یکی از مهمترین پایگاه‌های هنر ایران در دوره ساسانی بدل کرده است.

ظروف ساسانی در چین و اروپا نیز یافت شده‌اند. در کتابخانه ملی پاریس یک بشقاب ساسانی قرار گرفته که نشان از ارزش آثار این دوره در اروپای قرون وسطی دارد.

پرتو نگاری بشقاب شاپور

پرتو نگاری بشقاب شاپور چگونگی ساخت آنرا برای پژوهشگران روشن کرد

در نقش این بشقاب نقره‌ای، شاپور دوم، یکی از مقتدرترین پادشاهان ساسانی، با تاج منحصر بفردی که بر سر دارد در حال شکار است. در کتابچه‌ای که در سال ۱۹۹۲ توسط گالری درباره آثار فلزی ایرانی چاپ شده آمده است که در دوره ساسانیان از چنین بشقاب‌هایی به عنوان هدیه برای بزرگان و همچنین برای نمایش قدرت پادشاه در دربار استفاده می‌شده است.

بشقاب‌های ساسانی معمولاً از تعداد اندکی قطعه درست شده‌اند ولی داستان این بشقاب با بقیه متفاوت است. پژوهشگران گالری برای روشن کردن روند ایجاد نقش پادشاه روی بشقاب، آنرا پرتو نگاری کرده‌اند. این کار نشان داد که اثر در واقع از نوزده بخش جدا از هم - با چگالی‌های گوناگون - تشکیل شده است.

نگارخانه فریر سکلر در حال انجام یک نوسازی بنیادین است و به همین خاطر بسیاری از فعالیت‌های جانبی و پژوهشی آن برای مدتی متوقف شده است. با اینحال درب تالار ایران باستان همچنان به روی علاقه‌مندان باز است.

سکه‌ای از دوران اردشیر بابکان، نخستین پادشاه سلسله ساسانی در سده سوم میلادی، در نگارخانه فریر سکلر

نشان‌های سلطنتی از دوران ساسانیان

تکه‌از یک زره طلایی ساسانی درنگارخانه فریر سکلر